

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNI ZAVOD ZA PROGRAMIRANJE RAZVOJA

MJERE ZA UBLAŽAVANJE POSLJEDICA GLOBALNE EKONOMSKE KRIZE

Tuzla, maj 2009. godine

NASTANAK GLOBALNE FINANSIJSKE KRIZE

- Prvi znaci globalne krize javili su se na finansijskim tržištima SAD i bili su izazvani uključivanjem obveznica hipotekarnih kredita na tržištu kapitala, tj. berzama. Pojava i uključivanje vrijednosnih papira stambenih kredita podržanih hipotekarnim protokom novca u vrijednosti od nekoliko milijardi dolara koji nisu imali važeće pokriće, izazvali su lančanu reakciju, ili kako se to obično kaže domino efekat.
- Tako se finansijska kriza iz SAD preselila i u evropske finansijske institucije koje su prisutne u SAD.
- Jednom izazvana reakcija u sferi hipotekarnih obveznica brzo se prenijela i u sektoru ostalih instrumenata tržišta kapitala. Samo njujorška berza svaki dan trguje sa preko hiljadu vrsta vrijednosnih papira. Kada se to dogodilo, udar se dalje produbio i dostigao planetarne razmjere pa je tako zahvatio i zemlje u tranziciji u koje spada i Bosna i Hercegovina.

ZNAČAJ FINANSIJSKOG TRŽIŠTA

- U čemu je značaj finansijskih tržišta?
- Razvijenost tržišta kapitala jedne zemlje direktno je proporcionalna konkurentnosti njene privrede.
- Uloga tržišta kapitala u privrednom razvoju zemalja u tranziciji još uvijek nije tako velika pa se i globalna recesija nije tako intenzivno osjetila kao u razvijenim zemljama.
- Banke u BiH ne kotiraju na berzama pa je tako i njihova vrijednost stabilna. Za razliku od naših banaka, banke na Zapadu kotiraju na berzama, pa su tako usljed pada njihove tržišne vrijednosti postale manje sposobne za zaduživanje.
- Zbog toga možemo reći da su bankarski sektor i sektor osiguranja najstabilniji dijelovi finansijskog tržišta u BiH.

PRVI EFEKTI FINANSIJSKE KRIZE

- Prve posljedice krize u SAD bile su nemogućnost kreditora da naplate svoja potraživanja što je dovelo do pada cijena nekretnina. Ispostavilo se da obezbjeđenja kredita nisu bila dovoljna da adekvatno zaštite povjerioce.
- Došlo je do gubitaka na strani povjerilaca pri čemu nisu bile pogođene samo banke već i razni investicioni i drugi fondovi koji su se bavili plasmanom sredstava.
- Gubici su, razbuktavanjem finansijske krize, postajali sve veći i veći i zahvatali sve više i više učesnika na finansijskom tržištu. Pošto se pokazalo da problem ima sistemski karakter, kriza je postepeno sa finansijskog počela da se preljeva i u realni sektor.

- Kriza u realnom sektoru u početku se ispoljila kroz smanjenje tražnje. Pored nemogućnosti naplate potraživanja i iz toga proisteklih gubitaka koji su, sami po sebi, doveli do smanjenja likvidnosti tržišta, na dalje smanjenje likvidnosti dodatno je uticalo i uvođenje veoma konzervativnog, bolje rečeno restriktivnog pristupa pri davanju novih kredita.
- Kao posljedica, pored građevinarstva i ostale industrijske grane su se suočile sa smanjenom tražnjom koja je prvo dovela do usporavanja privrednog rasta, a zatim i do recesije.
- U ovom trenutku u svjetskim okvirima najviše je pogođena proizvodnja automobila koja je u normalnim okolnostima generator proizvodnje u nizu drugih privrednih grana.

PROCJENE MMF - a

- Prema procjeni MMF – a iz prošle godine, svijet će u 2009. godini zabilježiti privredni rast od 3,9% što je, sada je u potpunosti jasno, veoma optimistično.
- Prema procjeni iz januara ove godine, u 2009. godini predviđa se globalni ekonomski rast od 0,5 %. Prvi put od Drugog svjetskog rata predviđa se slabljenje svjetske privrede, a trgovinska razmjena će opasti najviše u posljednjih osam decenija. Predviđa se da će rast svjetske privrede u ovoj godini biti 5% niži od njegovog potencijala i da će industrijska proizvodnja biti niža za 15% u odnosu na 2008. godinu.
- Prema najnovijim procjenama, sve vodeće svjetske ekonomije suočit će se sa, možemo slobodno reći zamiranjem privrednih aktivnosti u tekućoj godini. Pad privrednih aktivnosti u ovoj godini u svjetskim okvirima predviđa se u procentu od 1,3%.

MMF PROCJENA PRIVREDNOG RASTA

	Bruto domaći proizvod u %		
	2008.	2009.	2010.
Svijet	3,2	-1,3	1,9
SAD	1,1	-2,8	0,0
Kanada	0,5	-2,5	1,2
Evropa	0,9	-4,2	-0,4
Njemačka	1,3	-5,6	-1,0
Francuska	0,7	-3,0	0,4
Italija	-1,0	-4,4	-0,4
Španija	1,2	-3,0	-0,7
V. Britanija	0,7	-4,1	-0,4
Japan	-0,6	-6,2	0,5
Zemlje u razvoju	6,1	1,6	4,0

ODGOVOR NA KRIZU U RAZVIJENIM ZEMALJAMA

- U odgovoru na efekte krize, razvijene zemlje su reagovala programima za povećanje likvidnosti tržišta. U tom smislu ogromna sredstva su izdvojena i ubačena u privrede razvijenih zemalja.
- Imajući u vidu da privrede ovih zemalja funkcionišu u najvećoj mjeri na konceptu koji je suprotan državnom intervencionizmu, prisutne su teške i ozbiljne debate o navedenim aktivnostima koje su preduzete radi izlaska iz krize.
- Ipak, čini se da je postignut konsenzus oko generalnog pristupa koji se sastoji u tome da se nelikvidnost tržišta, a što se smatra osnovnim uzrokom smanjenja tražnje (posljedica je smanjenje proizvodnje), može izliječiti jedino dodatnim sredstvima koja će se kroz različite kanale i forme staviti na raspolaganje privredi.

UTICAJ FINANSIJSKE KRIZE NA PRIVREDU BIH I F BiH

- U bankarskom, odnosno finansijskom sektoru BiH i FBiH nije došlo do inicijalnih gubitaka na način kako je to prethodno opisano, a desili su se u finansijskom sektoru razvijenih zemalja. Naime, ne samo da učesnici na finansijskom tržištu kod nas nisu učestvovali u poslovima sa finansijskim instrumentima sličnim onima koji su bili okidač krize u razvijenim zemljama, već je samo tržište kapitala nedovoljno razvijeno tako da ono nema odlučujući uticaj na kretanje u realnom sektoru.
- Bez obzira što finansijsko tržište FBiH nije pretrpilo gubitke zbog neadekvatnih garancija plasmana, došlo je do preljevanja negativnih efekata finansijske i ekonomske krize na privredu FBiH.

Negativni efekti ekonomske krize:

- Kao posljedica nelikvidnosti razvijenih tržišta manji je iznos sredstava na raspolaganju za priliv u BiH.
- Smanjenje potrošnje (tražnje) u kombinaciji sa generalnim smanjenjem tražnje u inostranstvu direktno utiče na proizvodnju, odnosno rast privrede FBiH.
- Istovremeno, pojačavaju se pritisci stranih proizvođača koji će željeti da svoje proizvode plasiraju na naše tržište, a što će se događati u kombinaciji sa otežanim plasmanom naših proizvoda u inostranstvo (nedavni primjer izvoza mlijeka u Hrvatsku). Na ovaj način će konkurentska sposobnost naše privrede u većoj mjeri nego do sada biti stavljena na probu.
- Posljedice svih prethodno navedenih kretanja dovele su do usporavanja, zaustavljanja rasta privrede i sada već privrednog pada sa odgovarajućim uticajem na zaposlenost, životni standard i generalno na cjelokupan život.

EKONOMSKO – FINANSIJSKI POKAZATELJI STANJA FBIH

FIZIČKI OBIM INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE I POTROŠAČKE CIJENE

	<u>X 2008</u> X 2007	<u>XI 2008</u> XI 2007	<u>XII 2008</u> XII 2007	<u>I 2009</u> I 2008	<u>II 2009</u> II 2008	<u>III 2009</u> III 2008	<u>I-III 2009</u> I-III 2008	<u>I-III 2009</u> θ 2008
Indeksi industrijske proizvodnje	116,0	110,5	109,4	88,9	84,7	94,1	89,1	81,9
Indeksi potrošačkih cijena	108,0	106,0	104,0	102,6	102,2	101,2	102,0	100,5

	Prethodni mjesec = 100								
	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
Indeksi industrijske proizvodnje	105,0	98,2	102,9	102,1	92,4	100,8	78,8	99,0	107,2
Indeksi potrošačkih cijena	100,0	99,9	100,2	100,9	99,4	99,4	99,7	100,1	99,9

- Industrijska proizvodnja u odnosu na ukupno ostvareni prihod FBiH učestvuje sa 31,4%.
- U okviru industrije najveće učešće u odnosu na ukupno ostvareni prihod FBiH ima prerađivačka industrija - 25,2%.
- Izvoz u FBiH učestvuje u ukupnom prihodu FBiH u procentu od 12,7% ili 50,4% u prerađivačkoj industriji FBiH.
- Tako je u FBiH u proizvodnji metala u periodu I-II 2009., u odnosu na I-II 2008. godine zabilježena smanjena proizvodnja za 24,0%.
- U proizvodnji od metala, osim mašina i opreme smanjena je proizvodnja za 33,8%.
- U prva dva mjeseca ove godine smanjena je i proizvodnja mašina i uređaja za 16,3%,.
- Proizvodnja kancelarijskih mašina i računara za 13,3% i proizvodnja električnih mašina i aparata za 19,5%.
- Smanjena je i proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica za 79,3% i proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava za 43,5% u odnosu na isti period prošle godine.
- U tekstilnoj industriji FBiH, proizvodnja je smanjena za 43,7%.

SPOLJNOTRGOVINSKA RAZMJENA

	X 2008.	XI 2008.	XII 2008.	2008.	Indeks 2008 2007	I 2009.	Indeks I 2009 I 2008	II 2009.	Indeks II 2009 II 2008	I-II 2009.	Indeks I-II 2009 I-II 2008
Izvoz robe	401	377	283	4.647	109,7	278	79,7	255	65,8	534	72,4
Uvoz robe	1.066	836	733	11.356	118,2	572	77,8	636	70,2	1208	73,6
Stepen pokrivenosti uvoza izvozom robe u %	37,6	45,1	36,6	40,9	92,8	48,7	102,4	40,1	93,7	44,2	98,4

ZAPOSLENOST

	θ 2006	θ 2007	θ 2008	X 2008	XI 2008	XII 2008	I 2009	II 2009
Broj zaposlenih	389.601	413.676	430.745	433.964	434.005	431.131	428.688	428.765
Povećanje – smanjenje	+1.183	+24.075	+17.069	+273	+314	-2.874	-2.433	+77
Prerađivačka industrija	82.507	85.093	87.695	87.919	87.593	85.681	84.390	83.492
Povećanje – smanjenje	+2.213	+2.586	+2.602	-166	-326	-1.912	-1.291	-898
Građevinarstvo	23.923	26.167	27.526	27.993	27.891	27.405	26.859	26.679
Povećanje – smanjenje	+916	+2.244	+1.359	+141	-102	-486	-546	-180

- Prema zvaničnim podacima u FBiH, prvi put u posljednje dvije godine zabilježen je pad zaposlenosti u decembru 2008. godine. U decembru prošle godine evidentirano je 2.874 zaposlena manje nego u novembru iste godine, dok je u januaru ove godine 2.443 zaposlena manje nego u decembru prošle godine. To znači da je u navedena dva mjeseca ostvaren manji broj zaposlenih u odnosu na novembar prošle godine za 5.317 radnika.
- Najveći pad zaposlenosti evidentiran je u prerađivačkoj industriji. U periodu od X 2008. do II 2009. manje je zaposleno ukupno 4.593 radnika.
- Kad je u pitanju zaposlenost po kantonima, najveći pad zaposlenih bilježimo u Unsko-sanskom, Zeničko-dobojskom i Srednjobosanskom kantonu. U januaru 2009. u odnosu na decembar 2008. ostvaren je pad zaposlenih u Unsko-sanskom kantonu – 591, Zeničko-dobojskom – 873 i Srednjobosanskom kantonu – 559 radnika

NEZAPOSLENOST

	2006	2007	2008	X 2008	XI 2008	XII 2008	I 2009	II 2009	III 2009
Broj nezaposlenih	362.368	367.570	338.643	332.897	335.352	338.643	342.174	343.402	343.317
Povećanje – smanjenje	+14.890	+5.202	-28.927	-1.753	+2.455	+3.291	+3.531	+1.228	-85

RASPODJELA SREDSTAVA SA JEDINSTVENOG RAČUNA PDV – a ZA FEDERACIJU BIH

Korisnik	Ukupno januar-mart 2009. g.	Ukupno januar-mart 2008.	Razlika 2009 i 2008	Indeks 2009/2008
Sredstva sa JR za FBiH	502.821.467,55	579.313.209,34	-76.491.741,79	86,8
FBiH	182.023.961,60	209.711.381,78	-27.687.420,18	86,8
Kantoni	258.849.901,13	298.230.440,17	-39.380.539,04	86,8
DC	19.610.037,23	22.593.215,16	-2.983.177,93	86,8
Općine	42.337.567,57	48.778.172,23	-6.440.604,66	86,8

- Kad je u pitanju nezaposlenost, najveći rast broja nezaposlenih zabilježen je u istim kantonima kao i pad broja zaposlenih. U februaru 2009. u odnosu na januar 2009. godine evidentirano je više nezaposlenih u Unsko-sanskom kantonu – 194, u Zeničko-dobojskom – 464 i Srednjobosanskom kantonu – 227 osoba.
- U periodu od novembra 2008. godine do februara 2009., ukupan broj nezaposlenih u FBiH povećan je za 10.505 osoba.

OKVIR ZA DEFINISANJE MJERA

- Mjere koje će se poduzimati u FBiH u narednom periodu moraju djelimično biti restriktivne, a djelomično podsticajne. Restriktivnost mjera se izvodi iz zahtijeva da se smanji javna potrošnja, a u isto vrijeme mjere moraju biti i podsticajne da bi se izbjegla recesija i ostvario što je moguće manji pad BDP-a.
- Oblasti na koje će mjere imati uticaja su: javna potrošnja, privreda (realni i finansijski sektor) i stanovništvo.
- Kako bi se spriječio stalni udar na federalni budžet, neophodno je završiti pregovore sa MMF – om na nivou Vijeća ministara BiH, radi obezbjeđenja aranžmana sa ovom institucijom.
- Prema našim procjenama a i preliminarnim stavovima zvaničnika MMF-a od ove instuticije u naredne dvije godine mogao bi se očekivati minimalni paket od oko 800 mil eura (u nedavno završenim pregovorima Srbija je obezbjedila 3 mld eura).

MJERE U SEKTORU JAVNE POTROŠNJE (RESTRIKTIVNE)

1. Plate i naknade izabranim funkcionerima, nosiocima izvršnih funkcija i savjetnicima u institucijama vlasti FBiH utvrdit će se na slijedeći način:

- Startne plate umanjuju se za 20%,
- Paušal po osnovu materijalnih troškova ukida se u cjelosti,
- Topli obrok se smanjuje za 50% i utvrđuje se u procentu od 1% dnevno na osnovicu koju čini prosječna mjesečna plata u FBiH prema posljednjem objavljenom podatku Federalnog zavoda za statistiku,
- Za parlamentarce koji su istovremeno članovi Doma naroda federalnog parlamenta i kantonalnih parlamenata, plate i naknade se u cjelosti ukidaju po jednom od ova dva osnova, tako da se izbjegne primanje duplih naknada. Parlametarci će izabrati za njih povoljnije rješenje.
- Po ovom osnovu procjenjuje se godišnja ušteda od oko 5 mil KM.

2. Za sve ostale zaposlene u izvršnoj vlasti organa Federacije BiH, smanjuju se plate za 20%, a topli obrok za 50% i utvrđuje se u procentu od 1% dnevno na osnovicu koju čini prosječna mjesečna plata u FBiH prema posljednjem objavljenom podatku Federalnog zavodaz a statistiku.Uštede po ovom osnovu iznose oko 40 mil KM godišnje.
3. Federalni parlament zahtjeva od kantonalnih i opštinskih nivoa vlasti u FBiH da izvrše identična smanjenja kao u prethodnoj tački. Godišnje uštede po ovom osnovu iznose oko 200 mil KM.
4. Smanjiće se i ostali budžetski izdaci za 2009. godinu na pojedinim stavkama federalnog budžeta. Snižavanjem troškova na stavkama tekućeg održavanja, ugovornih usluga, usluga prijevoza i goriva, nabavke materijala i nabavke stalnih sredstava za 20%, postiže se godišnja ušteda u federalnom budžetu u iznosu od oko 20 mil KM.

5. Zahtjeva se da inspekcijski i drugi kontrolni organi dosljedno i kontinuirano kontrolišu rad na crno i sve ostale vidove sive ekonomije, što će doprinjeti realnijim pokazateljima zaposlenosti i povećanju budžetskih i vanbudžetskih prihoda.

6. Dosljedno će se nastaviti sa reformom boračko – invalidske i socijalne zaštite kako bi se naknade po ovom osnovu svele na mjeru koju budžet može podnijeti. Neophodno je hitno donijeti Zakon socijalnom minimumu, Zakon o jedinstvenom registru pripadnika oružanih snaga i korisnika prava boračko - invalidske zaštite i Zakon o reviziji svih korisnika prava kako bi zaštitu po ovom osnovu uživali oni kojima je ista najpotrebnija.

7. Hitno restrukturirati rashode na svim nivoima vlasti u FBiH kako ne bi bilo novih budžetskih deficita. Rashode u cjelosti uskladiti sa prihodima.

Nakon što je saniran deficit federalnog budžeta, pokrenuti investicije u infrastrukturne objekte unutrašnjim restrukturiranjem budžetskih stavki. Na državnom nivou insistirati da se hitno realizuju svi odobreni krediti za infrastrukturne projekte u iznosu oko 1,5 mld KM. Od ovog iznosa oko 70% se odnosi na projekte u Federaciji BiH i svi su namjenski za investicije u elektro-energetski sektor, transport i komunikacije, željeznice, rekonstrukciju puteva, zdravstvo, obrazovanje, lokalni razvoj, lokalnu infrastrukturu itd.

Za ove kredite plaća se zatezna kamata na nepovučena sredstva, što predstavlja dodatni trošak budžetima BiH.

MJERE U SEKTORU PRIVREDE I STANOVNIŠTVA (PODSTICAJNE)

- Cilj donošenja mjera u oblasti privrede je rast proizvodnje i izvoza kroz povećanje likvidnosti privrede i kupovne moći stanovništva. Podsticajna sredstva za subvencije kamata se obezbjeđuju iz budžeta. Banke će kreditirati preduzeća i građane, a Vlada FBiH će subvencionirati kamate u 50% - nom iznosu od tržišnih.
- Dosadašnja ekonomska praksa pokazuje da postoji direktna veza između nivoa kreditnih aktivnosti banaka i nivoa privrednog rasta, zaposlenosti i budžetskih prihoda.
- Kad je u pitanju likvidnost privrede treba naglasiti da je u BiH u 2008. godini blokirano 36.000 firmi, što je više za 30% u odnosu na 2007. godinu. Od ukupnog broja blokiranih firmi potpuno je blokirano 20.000 preduzeća, a djelomično 16.000. U prva dva mjeseca 2009. godine broj blokiranih firmi se povećao za 8%, što je zaista alarmantno.

1. Subvencioniranje kamate na kredite za održavanje likvidnosti i finansiranje obrtnih sredstava. Prema našim saznanjima kamatne stope za ove namjene u komercijalnim bankama kreću se u rasponu od 11 do 13% (prosjek oko 12%), a Vlada će subvencionirati polovinu kamatne stope (oko 6%). Prema prvim procjenama za ove namjene u Budžetu FBiH neophodno je obezbijediti oko 15 mil KM.

Od ukupnog iznosa predviđenog za ove namjene (15 mil KM), najmanje 50% će biti korišćeno za subvencije kamata na kredite za izvozne poslove, a preostali iznos predviđen je za ostale poslovne aktivnosti, uključujući i reprogramiranje postojećih kredita.

Jedini uslov koji se postavlja pred preduzeća i preduzetnike koji će koristiti ove kredite je da ne smanjuju broj zaposlenih u toku trajanja kredita. Ukoliko se desi da firme koje su dobile kredite po povoljnim uslovima smanje broj zaposlenih, moraće plaćati tržišne kamate.

2. Subvencioniranje kamata (50%) na potrošačke kredite i lizing građana za nabavku robe domaće proizvodnje. Potrošački krediti će biti dodjeljivani preko poslovnih banaka, a građani, uz zahtjev i ostale uslove banke moraju dostaviti i profakturu od poslodavca na kojoj je jasno naznačeno da se radi o robi proizvedenoj u BiH.

Krediti će biti davani sa rokom otplate do 5 godina pod uslovima koji ne mogu biti nepovoljniji od uslova koje Vlada dogovori sa bankama.

Prema prvim procjenama za ove namjene neophodno je u federalnom budžetu izdvojiti oko 5 mil KM.

3. Do izlaska iz krize, staviti u mirovanje propise kojim se regulišu parafiskalna opterećenja privrede (naknada za vode, šume, turističke zajednice, komore, prirodne i druge nesreće itd). Na ovaj način privredi bi se uštedilo oko 70 mil KM godišnje.

4. Zamrznuti obaveze privrednim subjektima po osnovu poreza na plate, doprinosa za zdravstveno osiguranje i zapošljavanje (osim PIO – a) i otpisati kamate po osnovu kašnjenja za plaćanje istih, ukoliko se navedene obaveze redovno izmiruju u narednih godinu dana nakon donošenja novih zakonskih propisa koji važe od 01.01.2009. godine, a tretiraju pitanja poreza na dohodak i doprinosa.

Ukoliko se obaveze po ovom osnovu ubuduće budu uredno plaćale u narednih pet godina, stare obaveze zaključno sa 31.12.2008. godine biće otpisane u cjelosti.

5. Dio sredstava iz aranžmana sa MMF – om upotrijebit će se za podsticaj za razvoj poljoprivrede tako da ukupna sredstva po ovom osnovu učestvuju u Budžetu FBiH sa oko 10% (120 mil KM).

6. Dio sredstava od MMF – a izdvojit će se za realizaciju Programa zapošljavanja boračkih populacija koji je dostavljen Vladi FBiH u februaru ove godine. Finansiranje ovog Programa predviđeno je preko Fonda za zapošljavanje boračkih populacija i prema našoj procjeni neophodno je obezbjediti oko 10 mil KM. Podsticajne mere iz ovog Programa odnose se na stručno osposobljavanje, samozapošljavanje, osnivanje zadruga i proširenje postojeće djelatnosti pripadnika boračkih populacija.

Ovim Programom doprinjet će se rješavanju pitanju zapošljavanja boračkih populacija i slabljenju pritiska na budžet po osnovu socijalnih davanja.

7. U cilju stimulisanja domaće proizvodnje, izmjenom zakonskih propisa obezbjediti da u velikim trgovačkim centrima mora biti minimum 60% domaće robe.

8. Dio sredstava od MMF – a u iznosu od 100 mil KM upotrijebit će se za povećanje osnovnog kapitala Razvojne banke FBiH, što će doprinijeti poboljšanju likvidnosti privrednih subjekata.

Donijet će se Zakon o garancijskom fondu kojim će se u okviru Razvojne banke riješiti pitanje davanja garancija malim i srednjim preduzećima kako bi im se osigurala podrška za dalji razvoj.

9. Radi stimulisanja domaće proizvodnje, pokrenuti inicijativu na državnom nivou da se za robe za koje uvoz učestvuje sa minimum 50% od ukupne godišnje potrošnje u BiH, uvedu uvozni kontingenti u procentu od 30%.

10. Pokrenuti na državnom nivou donošenje izmjena Zakona o javnim nabavkama kojim se za limite od preko 50 mil KM mora raspisati međunarodni tender. Do sada je ovaj limit bio 20 mil KM.

Na ovaj način stimuliše se dobijanje poslova od strane domaćih preduzeća.

11. Iz dosadašnje prakse jasno je da je načinom minimalnih godišnjih smanjenja stopa poreza i doprinosa na plate, vrlo teško postići stimulativan poslovni ambijent za privlačenje stranih investicija i rast privrednih aktivnosti. Mišljenja smo da stope oporezivanja plata treba radikalno i jednokratno uskladiti sa razvijenim zemljama zapada i učiniti ih čak izuzetno stimulativnim.

Za jednokratno sniženje stopa doprinosa na plate predlažemo dvije varijante:

- sniziti doprinose koji padaju na teret poslodavaca u procentu od 10,5% i za iznos nedostajućih sredstava povećati stopu PDV – a i
- pored sniženja stope pod a) sniziti i stope doprinosa na teret radnika sa bruto iznosa od 31% na 20% (ukupno sniženje $11 + 10,5 = 21,5\%$) i za iznos nedostajućih sredstava povećati stopu PDV – a.

Ilustracije radi, na osnovu podataka o prikupljenim sredstvima za doprinose na plate u 2008. godini, da je zbirna neto stopa u visini od 68,97% snižena na 35%, potrebno je bilo stopu PDV – a u 2008. godini povećati na oko 21% da bi se ostvarili isti prihodi.

Procjenjujemo da se sa ovakvom izuzetno stimulativnom mjerom, u periodu od 10 godina može udvostručiti broj zaposlenih u FBiH (800.000 radnika) čime ćemo postići isti efekat prikupljenih javnih prihoda kao sa današnjim brojem zaposlenih od 428.000 radnika i duplo višom zbirnom stopom oporezivanja plata.